

DITT ORD ÄR FRITT

Om yttrandefrihet

AMNESTY
INTERNATIONAL

INNEHÅLL

1. Sjön som försvann	3
2. Där ordet inte är fritt	4
Afrika	
Amerika	
Asien	
Europa	
Mellanöstern och Nordafrika	
3. Yttrandefrihet – en mänsklig rättighet	9
En fråga om människosyn och värderingar	
En del av den internationella rätten	
Europarådet och Europakonventionen	
Icke-statliga organisationer	
Är alla rättigheter mänskliga rättigheter?	
4. Så funkar det – om yttrandefriheten i Sverige	13
Grundlagarna	
Presetik	
Att kräva sin rätt	
5. Friheten och nätet	18
Internet och yttrandefrihet – Vad gäller?	
Internet – aktivism och övervakning	
WikiLeaks	
6. Fri till slut	21

På förstasidan:

Under 2011 utbröt stora demonstrationer i flera länder i Nordafrika och Mellanöstern. I vissa länder föll regimerna, som i Libyen. Efter demonstrationer och strider störtades Muammar Khadaffi, som förtryckt sin befolkning i 42 år. Han tillfångatogs av militära styrkor och dödades utan rättegång. Konflikten i Libyen var full av grova krigsbrott och kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Bild: UN Photo/lason Founten

SJÖN SOM FÖRSVANN

Sjön låg i utkanten av stan. Runt omkring myllrade det av liv. Människor skyndade till sina arbeten, satt på de enkla restaurangerna och handlade i affärerna.

Yorm Bopha bodde här vid Bank kak-sjön, ett slumområde i Kambodjas huvudstad Phnom Penh. Men en dag kom de från ett företag och förklarade att alla runt sjön skulle bort, husen rivas och sjön fyllas med sand. För precis där sjön låg skulle en ny stadsdel byggas med moderna skyskrapor. Det var planen. Och i den planen fanns ingen plats för de fattiga människor som redan bodde runt sjön.

Runt 3 500 familjer drevs bort. Sedan kom grävsoporna och sjön fylldes igen. Bank kak-sjön försvann.

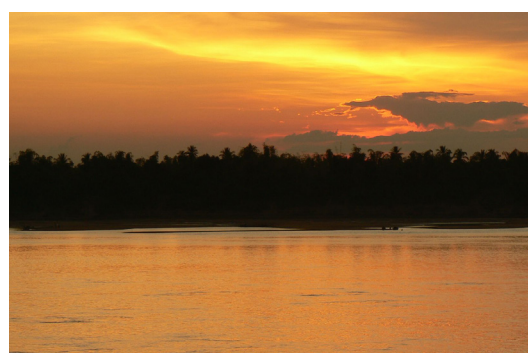
Ingen hade frågat dem som bodde kring sjön. Ingen verkade bry sig. Så tillsammans med många andra började Yorm Bopha protestera mot hur de hade blivit tvångsvräkta och mot den bristen på respekt myndigheterna visat de fattiga i området.

De anordnade flera protester och Yorm Bopha var en av de mest framträdande aktivisterna. Hon deltog i demonstrationer, gick i främsta ledet och uttalade sig i medierna. Myndigheterna i Phnom Penh lärde sig snabbt Yorm Bophas namn.

“Först utsattes hon för trakasserier. Och sedan anklagades hon för ett brott”

Först utsattes hon för trakasserier. Och sedan anklagades hon för ett brott. Två personer hade misshandlats av två män och på något märkligt sätt ansågs Yorm Bopha skyldig. Enligt domstolen skulle hon hetsat männen till misshandeln. Bevisningen var tunn. Ja, obefintlig. Men domaren blundade och dömde. Straffet blev, efter överklagan, två års fängelse.

En människorättsorganisation i Kambodja beskrev domen som ett ”kreativt sätt” att låsa in en person i syfte att skrämma alla som protesterar.

Bilden till vänster: Yorm Bopha protesterar mot att människorna kring Bank kak-sjön tvångsvräktes för att ge plats åt skyskrapor. Bilderna till höger: Bang kak-sjön före och efter.

DÄR ORDET INTE ÄR FRITT

Alla människor har rätt att uttrycka sina tankar och åsikter. Men tyvärr finns det många stater som inte respekterar denna rättighet. Kambodja är inte den enda regimen som försöker tysta kritiska röster.

I flera länder runt om i världen fängslas människor för vad de säger, skriver, tycker eller tror på. Det kan vara självständiga journalister, författare, politiker, människor som tror på "fel" gud, envisas med att prata sitt eget men förbjudna språk, kvinnorättsaktivister eller homo-, bi-, trans-, och queerpersoner.

Det är givetvis svårt att ge en fullständig bild över situationen för yttrandefriheten i världen. Men vi ska göra några nedslag, i olika världsdelar, där det fria ordet inte respekteras.

Afrika

I Afrika finns flera stater som trakasserar, hotar eller fängslar kritiska journalister, politiska motståndare och människorättsförsvarare. I flera länder är det också förbjudet för personer av samma kön att ha sex med varandra.

Eritrea är ett fattigt land på Afrikas horn. Makten är samlad hos presidenten Isaias Afwerki och hans parti. Inga fria medier existerar, utan staten försöker kontrollera all information. Självständiga journalister och oppositionella politiker grips godtyckligt. Tortyr är vanligt förekommande och förhållandena i fängelserna är mycket svåra. En del fängelser består av containrar som blir steketa på dagen och iskalla på natten.

Den svensk-eritreanske journalisten Dawit Isaak sitter fängslad i Eritrea. På 1980-talet flydde han till Sverige och fick svenskt medborgarskap. Men när Eritrea blev självständigt 1993 återvände han och startade en oberoende tidning. År 2001 greps han för att ha kritiserat det styrande

partiet och han sitter fängslad sedan dess. Dawit är en samvetsfånge – fängslad endast för att fredligt ha uttryckt sina åsikter.

Även i Eritreas grannland **Etiopien** är yttrandefriheten mycket begränsad. Enligt grundlagen ska mänskliga rättigheter respekteras – men verkligheten är en annan. De som kritiserar regeringen kan gripas och spärras in i flera månader, för att sedan släppas igen. Och anti-terroristlagar används för att tysta kritik mot makthavarna. I april 2014 greps sex bloggare och tre oberoende journalister. De hölls inlåsta i ett underjordiskt fängelse i tre månader och fick inte träffa anhöriga eller advokater.

Ett annat land där mänskliga rättigheter kränks är **Uganda**. Under de senaste åren har ekonomin blivit allt bättre, men samtidigt har det politiska styret blivit mer auktoritärt. Situationen för hbtqi-personer är svår och personer med samma kön som har sex med varandra kan straffas med upp till 14 års fängelse. Och aktivister som kämpar för hbtq-personers rättigheter förföljs, fängslas och torteras.

I **Nigeria** är situationen liknande. Här har en lag antagits som förbjuder äktenskap mellan personer av samma kön. Lagen gör det också straffbart för homosexuella att visa sin kärlek för varandra offentligt. Efter lagens införande har hbtqi-personer utsatts för trakasserier, hot och utpressning. Flera har gripits av polisen.

UNDER 2014:

- inskränktes yttrandefriheten godtyckligt i 119 länder.
- satt samvetsfångar fängslade i 62 länder.

I februari 2014 utbröt stora demonstrationer mot regeringen i Venezuela. I sammandrabbningarna mellan säkerhetsstyrkorna och demonstranterna dog 43 personer.

Amerika

Flera länder i Syd- och Centralamerika har skakats av protester den senaste tiden.

I **Venezuela** utbröt stora demonstrationer mot den sittande regeringen under 2014. Människor gick ut på gatorna och protesterade mot varubrist, skenande inflation och utbredd brottslighet. Men de möttes av säkerhetsstyrkorna som brutalt slog ner demonstranterna och tusentals människor greps godtyckligt. Mord, försvinnanden samt tortyr förekom i samband med protesterna och minst 43 personer dog.

På **Kuba** i Västindien är yttrandefriheten kraftigt begränsad. I över femtio år har det bara funnits ett tillåtet parti och det dominerar fullständigt det politiska livet på ön. Staten kontrollerar både medierna och affärerna som säljer tidningar. Att kritisera regeringens politik och ideologi är inte tillåtet. Människor kan t ex gripas på väg till en regeringskritisk demonstration och sedan hållas inspärrade några dagar.

På Kuba är tillgång till internet väldigt dyrt och nätet övervakas av staten. När bloggaren Yoani Sánchez lanserade en nyhetstidning på webben hackades den direkt och besökarna hamnade istället på en sida med propaganda mot Sánchez.

I **Mexiko** är det farligt att vara såväl journalist som människorättsförsvarare. Genom åren har journalister försvunnit och mördats – ofta när de granskat de mäktiga kriminella nätverken och korruptionen i landet. Myndigheterna gör sällan tillräckligt för att utreda dessa brott och de skyldiga ställs därmed inte till svars för sina handlingar.

Asien och Stilla-havsregionen

Asien och Stilla-havsregionen täcker halva jordklotet och mer än hälften av jordens befolkning lever här. Men mänskliga rättigheter kränks i flera länder i regionen.

Kina är en diktatur. Det är inte tillåtet att t.ex. kritisera regimen, diskutera situationen i Tibet eller vad som hände på Himmelska fridens torg 1989. Bara vissa religioner är tillåtna och de som tillhör "fel" religion riskerar förföljas, trakasseras och gripas av polisen. Många har tillgång till internet i Kina, men en "brandvägg" blockerar sidor myndigheterna inte gillar, som exempelvis www.amnesty.org.

Granne med Kina ligger **Nordkorea** – en diktatur där yttrandefriheten är obefintlig. Staten kontrollerar alla medier och medborgarna har mycket begränsad tillgång till information från omvärlden. Nordkorea har ett eget intranät med endast godkända sidor. De som kritiserar regimen, eller bara försöker lyssna på sydkoreanska radiosändningar, riskerar att sättas i fångläger. Upp till 200 000 människor antas sitta i dessa läger och villkoren för fångarna är mycket hårda. Tortyr är vanligt och många dör på grund av undernäring. Hela familjer kan föras till lägren för vad en person sagt eller gjort.

"Hela familjer kan föras till lägren för vad en person sagt eller gjort. "

Men i några länder i Asien och Stilla-havs-regionen går det att se vissa framsteg. I **Indonesien** vann politiker valet 2014 med löfte om att förbättra situationen för de mänskliga rättigheterna i landet. Och i den lilla östaten **Fiji** hölls det första demokratiska valet sedan en militärkupp 2006.

Europa och Centralasien

Även i Europa och Centralasien finns flera regimer – inte minst i forna Sovjetunionen – som tystar kritiker och människorättsförsvarare. Men även i västeuropeiska länder möter yttrandefriheten utmaningar när politisk och religiös extremism vinner mark.

I **Uzbekistan** är personkulten kring presidenten Islam Karimov är stor, fria

val existerar inte och inte heller någon yttrande- eller religionsfrihet. Regimen kontrollerar internet genom att använda filter, stänga ner sidor och övervaka hur medborgarna surfar. De som grips av polisen får sällan träffa sina anhöriga och tortyr används för att tvinga fram bekännelser. Situationen för homosexuella är också mycket svår. Det är till exempel olagligt för män att ha sex med andra män, vilket kan ge upp till tre års fängelse.

Ryssland är ett till ytan stort land som sträcker sig från Östersjön till Stilla havet. Det är också en militär stormakt som de senaste åren hamnat i konflikt med flera länder i sitt närområde. I Ryssland har situationen blivit allt tuffare för både journalister och aktivister som kritiserar president Vladimir Putin eller religionen. Även människorättsorganisationer har fått det svårare. De kan stämplas som "utländska agenter", utsättas för trakasserier och tvingas lägga ner sin verksamhet.

Nya lagar har antagits som på olika sätt begränsar yttrandefriheten och det är numera förbjudet att sprida propaganda för "icke-traditionella sexuella relationer". Därför har hbtq-aktivister stoppats från att genomföra fredliga demonstrationer i Ryssland.

Även en ny lag mot blasfemi har införts. Lagen gör det förbjudet att "förolämpa" eller visa "respektlöshet" mot religionen. Den nya lagen infördes efter att punkbandet och konstnärsgruppen Pussy Riot gick in i en katedral i Moskva och framförde en låt framför altaret i vilken de kritiserade Vladimir Putin. Tre av bandmedlemmarna dömdes till långa fängelsestraff för "huliganism".

Från Kalmar är det inte långt till det som brukar kallas för Europas sista diktatur. I **Vitryssland** är makten samlad hos president Alexandr Lukasjenko, som styrt landet med järnhand sedan 1994.

Det är inte tillåtet att framställa landet eller presidenten på ett negativt sätt. Genom monopol på rikstäckande radio- och TV-stationer samt tryckerier har staten stor makt över medierna. Internet övervakas genom att alla internetföretag måste ge information om användarna till myndigheterna. Fristående bloggare och journalister riskerar att trakasseras och gripas.

För att få demonstrera krävs tillstånd, men dessa är svåra att få. I praktiken är det omöjligt att hålla en demonstration utan tillstånd, vilket innebär en allvarlig begränsning av mötesfriheten. Trots detta arrangeras en demonstration varje år till minne av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl. Men 2014 greps 16 personer i samband med protesterna och en person greps p.g.a. sin t-shirt. På tröjan stod: "Lukasjenko, förvinn!".

Motståndare till regimen kan också stöta på hinder i karriären och studenter stängs av från sina studier. Människor som grips av polisen på grund av sina åsikter nekas både juridisk hjälp och läkarvård.

Även i Västeuropa möter yttrandefriheten utmaningar. Onsdagen den 7 januari attackerade två beväpnade män tidningen Charlie Hebdos redaktion i **Frankrike**. 12 personer sköts ihjäl i attentatet. Charlie Hebdo är en satirtidning som publicerar skämtteckningar, ofta med udden riktad mot politiska och religiösa makthavare. Tidningen har provocerat många och genom åren har redaktionen utsatts för attentat och hot. Efter attentatet slöt många upp bakom yttrandefriheten. Samtidigt greps 69 personer för att ha "försvarat terrorism", vilket är ett brott i Frankrike.

En annan omdebatterad fråga i Frankrike är förbudet mot att bära heltäckande slöja på offentliga platser. Att förbjuda kvinnor från att bära heltäckande slöja begränsar deras religions- och yttrandefrihet.

Mellanöstern och Nordafrika

Under våren 2011 gick en våg av protester

Raif Badawi från Saudiarabien greps i juni 2012 för att ha brutit mot landets lag om informationsteknologi. Han hade startat webbsidan "Saudi Arabian liberals", avsedd för diskussion om politik och religion i Saudiarabien. Han åtalades också för att ha förolämpat islam. I maj 2014 dömdes han till tio års fängelse och 1 000 piskrapp.

genom Mellanöstern och Nordafrika. Människor gick ut på gatorna och krävde demokrati och rättvisa. Men de förhoppningar protesterna väckte kom snart på skam. I **Syrien** råder fullt inbördeskrig och **Libyen** håller mer eller mindre på att falla samman.

Tunisien brukar däremot framhållas som ett föredöme i regionen. Det var här den arabiska våren började. Stora demonstrationer ledde fram till att diktatorn Ben Ali, som styrt landet sedan 1987, tvingades avgå. Nu har demokratiska val genomförts och en ny grundlag antagits. I denna garanteras mänskliga fri- och rättigheter. Samtidigt finns det problem när det gäller yttrandefriheten i Tunisien. Fler olika medier har stängts ner, anklagade för stöd till terrorism. Och att "förolämpa islam" eller kritisera militären kan ge fängelsestraff.

Den arabiska våren spreds till flera länder. Men i **Saudiarabien** styr kungaslåkten, nu som förr, kungaslåkten al-Saud. Några politiska partier är inte tillåtna och kritik mot kungen, regeringen, islam eller landets religiösa ledare kan straffas med fängelse, spöstraff eller till och med döden. Såväl traditionella som sociala medier

övervakas och en sedlighetspolis - "Kommissionen för dygdens främjande och förebyggande av synd" - håller koll på medborgarna.

Även i **Iran** är religionens ställning stark och de religiösa ledarna har stort inflytande över samhället. Kvinnor har inte samma rättigheter som män. De som inte är shiamuslimer diskrimineras och homosexuella handlingar är brottsligt. Att kritisera den rådande tolkningen av islam

är förbjudet och "propaganda mot staten" är ett mycket allvarligt brott i Iran. Regimen försöker förhindra befolkningen från att ta del av nyheter från utlandet. Politiska motståndare, journalister, kvinnorrättsaktivister, fackföreningsmedlemmar och advokater grips av polisen och tortyr är vanligt. Studenter som deltar i protester stängs av från sina studier och sms-trafik och e-post övervakas. Tidningar som är kritiska mot regimen kan bannlysas.

BEGREPP

Samvetsfånge: person som fängslats eller på annat sätt fått sin rörelsefrihet inskränkt på grund av politisk eller religiös övertygelse, etniskt ursprung, hudfärg, språk, kön, sexuell läggning, nationell eller social tillhörighet. En samvetsfånge har inte använt eller förespråkade våld.

Strafffrihet: När de som begår människorättskränkningar går fria och inte straffas för sina brott.

HBTQ: förkortning för homo-, bi-, trans- och queer.

Inflation: När pengar i ett land minskar i värde.

Blasfemi: När en person, genom ord eller handling, kränker det någon anser heligt.

Islamiska staten (IS): En islamistisk terrororganisation som kontrollerar delar av Syrien och Irak.

Läs mer om situationen i olika länder på www.amnesty.org

SAMMANFATTA

1. Hur ser situationen ut för yttrandefriheten i de olika världsdelarna? Ge exempel på en stat som begränsar yttrandefriheten i varje världsdel och vilka metoder som används för att tysta kritiker:

- a) i Afrika
- b) i Amerika
- c) i Asien
- d) i Europa
- e) i Nordafrika och Mellanöstern.

2. Varför startade den arabiska våren och vad har det fått för konsekvenser?

FUNDERA

3. Vad kan man göra för att stödja människor som riskerar sin frihet eller till och med sitt liv för rätten att få uttrycka sin åsikt?

YTTRANDEFRIHET

— EN MÄNSKLIG RÄTTIGHET

Rätten att fritt få uttrycka sina åsikter borde vara en hörnsten i alla samhällen. Ett fritt samhälle kräver att alla får säga vad de tycker och att idéer, normer och värderingar öppet kan diskuteras och kritiseras. I en demokrati måste makthavarna kunna granskas och människor måste fritt få delta i partier, föreningar, samfund och fackförbund.

Ofta tänker vi på journalister, politiker, författare eller konstnärer när någon pratar om yttrandefrihet. Men yttrandefriheten rör alla människor i ett samhälle, oavsett vem man är eller vad man arbetar med. Det är varje människas rättighet att få uttrycka sina tankar och idéer – yttrandefrihet är en mänsklig rättighet. Men vad är egentligen mänskliga rättigheter? Och vad är det som säger att människor har rättigheter?

En fråga om människosyn och värderingar

Mänskliga rättigheter handlar i grund och botten om värderingar och människosyn. Det handlar om en övertygelse om att alla människor är lika mycket värda och att alla därför ska ha samma grundläggande rättigheter. Det spelar ingen roll vem man är eller var man råkar vara född; mänskliga rättigheter är universella och med det menas att de gäller för alla människor, alltid.

De mänskliga rättigheterna är rättigheter som alla har i egenskap av att vara människor. Det kan till exempel vara rätten att fritt få uttrycka sina åsikter, tro på vilken gud man vill, inte torteras eller att ha rätt till sjukvård och utbildning; helt enkelt sådant som är viktiga förutsättningar för att kunna leva ett värdigt liv.

Framförallt är mänskliga rättigheter en fråga om relationen mellan den enskilda individen och staten. Staten måste respektera och skydda medborgarnas rättigheter. Det betyder att staten måste respektera varje människas rätt att leva sitt liv så som hon önskar, så länge ingen annan skadas av det. Staten måste också säkerställa att alla har tillgång till sjukvård, utbildning och social trygghet. Därtill måste – om det behövs – varje människa skyddas från andra grupper eller individer. Ingen får diskrimineras eller förföljas, varken av staten eller av någon annan.

En del av den internationella rätten

För att värna de mänskliga rättigheterna har stater ingått olika överenskommelser med varandra. Det finns flera olika internationella och regionala samarbeten och vi ska se närmare på två av dessa som är viktiga att känna till: Förenta Nationerna och Europarådet.

Förenta nationerna

Efter andra världskriget, med runt 60 miljoner döda människor i minne, bildades Förenta Nationerna. Syftet var att skapa en organisation som gjorde det möjligt för världens stater att lösa konflikter på ett fredligt och civiliserat sätt, istället för med vapen.

Men det handlade inte bara om att få stater att lösa tvister förhandlingsvägen – det handlade lika mycket om hur stater behandlade sina egna medborgare. 1948 antog FN den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Där angavs vilka rättigheter som människor har och att dessa rättigheter måste respekteras och skyddas.

Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna

FN:s allmänna förklaring består av 30 artiklar som slår fast vilka rättigheter alla människor har. Rättigheterna ska gälla för alla oavsett hudfärg, kön, religion, språk, politisk uppfattning, sexuell läggning eller social ställning i samhället.

Flera av de mänskliga rättigheterna rör vår yttrandefrihet. Enligt den allmänna förklaringen har alla människor rätt:

- **till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet**
- **att få uttrycka sina åsikter och tankar.**
- **att få delta i fredliga möten och sammanslutningar**
- **att få delta i samhällets kulturella liv, njuta av konst och ta del av vetenskapens framsteg.**

Det innebär att staten inte får hindra medborgarna från att uttrycka sina åsikter, utöva sin religion, ta del av kultur eller demonstrera.

Den allmänna förklaringen innehåller givetvis mer än vår yttrande- och åsiktsfrihet. Där står också till exempel att alla har rätt till liv, ingen ska utsättas för tortyr eller annan förnedrande behandling, att alla ska få delta i sitt lands styre och att staten måste respektera medborgarnas rätt till ett privatliv. Mänskliga rättigheter innebär också, enligt FN:s allmänna förklaring, rätten till hälsa, utbildning och en rimlig levnadsstandard.

Konventioner

Men den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna är inte bindande för FN:s medlemsstater. Däremot har den legat till grund för olika konventioner som FN tagit fram. När stater skriver under en konvention förbinder de sig att följa den och respektera de rättigheter som finns angivna i konventionen. Två av de viktigaste konventionerna är:

- **Konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheter**
- **Konventionen om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna.**

Den första konventionen innehåller exempelvis krav på yttrandefrihet, rättssäkerhet och fria val, medan den andra betonar rätten till hälsa, arbete och bostad. FN har även antagit konventioner som berör tortyr, barns-, kvinnors- och flyktingars rättigheter. Om ett land struntar i FN:s överenskommelser kan säkerhetsrådet besluta om sanktioner. Ett land kan straffas genom till exempel att makthavarna får sina tillgångar utomlands frysta. Enskilda stater kan också införa vapenembargon, vilket innebär att man stoppar sin vapenförsäljning till landet.

Europarådet och Europakonventionen

Det är inte bara genom FN som stater försöker samarbeta om de mänskliga rättigheterna. I Europa, Amerika och Afrika har organisationer bildats för att skydda medborgarnas rättigheter.

Förenta Nationerna

Förenta nationerna är ett samarbete mellan 193 länder. Precis som i en förening finns det en stadga som säger vilka regler som ska gälla inom föreningen. Reglerna finns i FN-stadgan. Där finns också angivet vad som gäller för relationerna mellan länder, när våld är tillåtet och när våld inte är det.

Generalförsamlingen är FN:s centrala organ. Där har alla medlemsländer en röst

var, oavsett hur stort eller litet, rikt eller fattigt, landet är. Men i många frågor kan inte generalförsamlingen fatta några avgörande beslut, utan dessa fattas i säkerhetsrådet. Säkerhetsrådet består av 15 länder. Kina, USA, Frankrike, Storbritannien och Ryssland som är permanenta medlemmar i säkerhetsrådet och kan lägga in veto mot alla beslut i rådet. De resterande tio medlemmarna väljs på en period om två år.

Europarådet bildades 1949 av tio västeuropeiska länder – däribland Sverige. Syftet med rådet var att skydda och utveckla de mänskliga rättigheterna i Europa. Idag är alla europeiska länder medlemmar i Europarådet – förutom Vitryssland.

1950 antog Europarådets medlemsländer Europakonventionen. I Europakonventionen slås fast vilka rättigheter medborgarna i medlemsländerna har. Flera av rättigheterna rör vår yttrandefrihet, men också andra rättigheter som rätten till liv, frihet, säkerhet och att inte utsättas för tortyr.

Som medborgare kan man överklaga till Europadomstolen för att få sin sak prövad om staten bryter mot någon av rättigheterna i Europakonventionen.

Icke-statliga organisationer

Det finns också flera så kallade icke-statliga organisationer som arbetar för de mänskliga rättigheterna. Ibland säger man NGO's efter engelskans non governmental organizations. Dessa organisationer står fria från staten och bygger på vanliga människors engagemang och stöd.

Amnesty International är ett exempel på en NGO. Organisationen har tre miljoner medlemmar och givare i 150 olika länder och arbetar för att de mänskliga rättigheterna ska respekteras. Amnesty undersöker och dokumenterar brott mot de mänskliga rättigheterna. Genom att skriva brev till regeringar och myndigheter, samla in namnunderskrifter och bedriva kampanjer försöker Amnesty utöva påtryckningar. Amnesty är politiskt oberoende

och tar inte emot bidrag från någon stat för sitt kampanj och utredningsarbete, utan det bygger helt på människors frivilliga stöd och engagemang. När Amnesty grundades 1961 arbetade man främst för att samvetsfångar skulle frigges. Idag verkar man också för att avskaffa dödsstraffet, mot tortyr, diskriminering och fattigdom. Men även för kvinnors, hbt-personers-, flyktingars- och migranternas rättigheter.

En annan människorättsorganisation är Human Rights Watch, som har sin bas i USA. Human Rights Watch påminner en del om Amnesty, framförallt när det gäller vilka frågor de arbetar med. Men organisationen har inte aktiva medlemmar på samma sätt som Amnesty, utan finansieras mestadels med hjälp av bidrag och donationer från privatpersoner.

Även Civil Rights Defenders är en människorättsorganisation som tidigare arbetade med länder i Östeuropa, men som idag arbetar i fler länder. Civil Rights Defenders arbetar mest med medborgerliga- och politiska rättigheter, alltså sådant som rör yttrandefrihet, rättssäkerhet, mot tortyr m.m.

Organisationen Reportrar utan gränser försöker få fängslade journalister frigivna och samlar in och sammanställer information om vilka länder som inte respekterar yttrandefriheten.

Andra icke-statliga organisationer, som på olika sätt arbetar med mänskliga rättigheter, är Röda korset, Läkare utan gränser och BRIS (Barnens rätt i samhället).

Amnesty International är en icke-statlig organisation som arbetar för att de mänskliga rättigheterna ska gälla alla, alltid.

Är alla rättigheter mänskliga rättigheter?

Mänskliga rättigheter handlar alltså om värderingar och människosyn och det finns olika internationella samarbeten och icke-statliga organisationer som arbetar för att de mänskliga rättigheterna ska respekteras. Men är alla verkligen överens om vad som är mänskliga rättigheter? Inte riktigt. Det har länge funnits en debatt om vissa rättigheter borde vara viktigare än andra.

Något förenklat kan man säga att liberaler ofta betonat medborgerliga- och politiska rättigheter, som yttrande- och religionsfrihet. Socialister har däremot främst förespråkat ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, vilket innebär rätten till sjukvård, bostad, arbete och en skälig levnadsstandard.

Länderna i Afrika, Latinamerika och södra Asien har ofta framhållit folkens rättigheter,

som rätten till självbestämmande och utveckling. Dessa länders koloniala förflutna är en viktig förklaring till detta. Samhällsstrukturen utgår ofta från familjens, byns eller klanens intresse, snarare än den enskilda människan.

“De mänskliga rättigheterna är ömsesidigt beroende av varandra.”

När Förenta Nationerna höll en konferens om mänskliga rättigheter 1993 antogs den så kallade Wiendeklarationen som innebär att alla mänskliga rättigheter bör ses som lika viktiga. Rätten till yttrandefrihet står inte i motsättning till rätten till sjukvård, och rätten till sjukvård står inte i motsättning till yttrandefrihet. De mänskliga rättigheterna är ömsesidigt beroende av varandra.

Begrepp:

Internationell rätt: alla de lagar och internationella överenskommelser, skrivna eller underförstådda, som begränsar staterna i vad de får göra, som när man får gå i krig, eller hur man ska behandla sina medborgare m.m.

Liberalism: Politisk ideologi som sätter den enskilde individens frihet i centrum

Socialism: Politisk ideologi som sätter jämlikhet och gemenskap i centrum, och har en större tilltro till statens förmåga att lösa problem än liberalismen.

SAMMANFATTA

1. Vad är mänskliga rättigheter? Vilka tankar och idéer utgör grunden för de mänskliga rättigheterna?
2. Varför bildades FN?
3. Vad är FN:s generalförsamling och vad är säkerhetsrådet?
4. Vad är Europarådet och Europakonventionen?
5. Vad menas med "icke-statliga organisationer". Ge exempel på några av dessa organisationer och beskriv vad de gör.

FUNDERA

1. Vilka argument kan finnas mot idén att alla människor har rättigheter? Försök komma på några.
2. I FN är nästan alla världens stater medlemmar - både demokratier och diktaturer. Vilka för- och nackdelar finns med det?
3. Är alla rättigheter lika viktiga? Eller är vissa rättigheter viktigare än andra?
4. Skulle du kunna tänka dig att engagera dig i eller stödja någon av de icke-statliga organisationerna? Varför/varför inte?

SÅ FUNKAR DET

— YTTRANDEFRIHETEN I SVERIGE

I Sverige har vi en lång tradition av tryck- och yttrandefrihet. Redan 1766 infördes den första tryckfrihetsförordningen, vilket innebar att medborgarnas yttrandefrihet gavs ett extra starkt skydd.

Sedan dess har yttrandefriheten både begränsats och utvidgats flera gånger om. Historien visar att i trängda lägen kan makthavarna försöka begränsa yttrandefriheten. Därför måste vi alltid värna rätten att fritt få uttrycka våra tankar och åsikter.

Tillgången till internet har inneburit att allt fler publicerar sina åsikter genom att blogga, twittra, lägga upp filmklipp eller skriva i olika debattforum. Därför är det viktigt att man är medveten om sina rättigheter och skyldigheter och om hur vår tryck- och yttrandefrihet fungerar.

Grundlagarna

Vilka rättigheter vi medborgare har finns inskrivet i våra grundlagar. Grundlagarna innehåller regler om hur Sverige ska styras. Man skulle kunna säga att grundlagarna är samhällets spelregler och har därför ett starkare skydd än vanliga lagar. Om politikerna vill ändra i grundlagarna krävs ett riksdagsval mellan ändringarna, vilket gör att folket kan ta ställning innan de genomförs.

I regeringsformen, som är en av våra grundlagar, finns våra grundläggande fri- och rättigheter angivna och flera rör vår yttrandefrihet.

Enligt regeringsformen har vi:

- rätt att i tal, skrift eller bild få uttrycka tankar, åsikter och känslor
- rätt att fritt få inhämta information och ta del av andras tankar och åsikter

- rätt att fritt få delta i möten och demonstrationer
- rätt att fritt få gå med i en förening för egna eller allmänna syften
- rätt att fritt, med andra eller ensam, få utöva sin religion

Staten får inte:

- tvinga in i någon i ett parti eller förening, eller tvinga någon att delta i en demonstration, manifestation eller liknande
- tvinga någon att berätta vilket parti man stödjer, eller vilken religion som man bekänner sig till.
- registrera medborgares politiska åsikter.

Regeringsformen innehåller också andra viktiga fri- och rättigheter. Dödsstraff och kroppsstraff är förbjudet. Ingen ska godtyckligt utsättas för kroppsvisitering, husrannsakan, telefonavlyssning eller få sin post läst. Om någon blir anklagad för brott ska man få sin sak prövad i domstol i en rättvis rättegång. Ingen får diskrimineras på grund av kön, hudfärg, etniskt ursprung eller sexuell läggning. Ingen ska heller få sin egendom godtyckligt beslagtagen och författare och konstnärer äger rätten till sina verk. Om det blir konflikter på arbetsmarknaden har både arbetsgivare och anställda rätten att vidta stridsåtgärder. Alla barn har också rätt till grundläggande utbildning och staten ska också svara för att högre utbildning finns.

Men det finns flera begränsningar. Vi har exempelvis rätten att demonstrera, men den rätten kan begränsas med hänvisning till säkerhet och ordning. Och även om vi har yttrandefrihet finns det flera begränsningar i vad vi får säga och skriva.

Grundlagarna

I Sverige har vi fyra grundlagar:

Regeringsformen:

Samhällets spelregler som anger hur val ska gå till och vilka rättigheter som medborgarna har.

Tryckfrihetsförordningen:

Reglerar vad som får skrivas i tryckta skrifter

Yttrandefrihetsgrundlagen:

Innehåller nästan samma saker tryckfrihetsförordningen men anpassad för andra medier än bara det som är tryckt.

Successionsordningen:

Reglerar tronföljden i Sverige

Tryck- och yttrandefrihet

Att vi har yttrandefrihet slås fast i regeringsformen. Vad det innebär och vad som gäller bestäms i två andra grundlagar: tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

I Sverige är det är fritt fram för vem som helst att ge ut tidningar och böcker. Staten får inte hindra någon och all förhandscensur är förbjuden. Om däremot innehållet bryter mot de speciella straffbestämmelserna i någon av våra grundlagar som reglerar yttrandefriheten kan man ställas till svars efter att man har publicerat skriften.

För den som ger ut en tidning eller gör ett Radio- och TV-program är det den ansvarige utgivaren som ansvarar för det som står, sägs eller visas och inte personen som skriver, pratar eller fotograferar. Syftet är att skydda dem som arbetar inom massmedierna så att de vågar granska och utmana makthavarna.

Ordet är inte helt fritt

I regeringsformen slås det fast att vi har rätt att i tal, skrift eller bild få uttrycka tankar, åsikter och känslor. Men egentligen är

ordet inte helt fritt. Det finns gränser som är viktiga att känna till.

Vissa saker kan man straffas för om man säger eller skriver. För massmediernas del finns dessa begränsningar av yttrandefriheten angivna i tryckfrihetsförordningen och i yttrandefrihetsgrundlagen. Många begränsningar handlar om vad som gäller i krigstider, men flera gäller även under normala förhållanden.

När man skriver eller uttrycker sina åsikter får man aldrig förtala eller förolämpa någon. Att förtala eller förolämpa kan straffas och leda till skadestånd. Förtal innebär att man lämnar en uppgift som utsätter någon för andras "missaktning". Om det trots allt var försvarligt att lämna uppgiften och om den dessutom var sann eller det fanns anledning att tro det, har inget brott begåtts. Men om det man skrev eller sa var sant spelar inte alltid någon roll. Frågan om en viss kränkande uppgift är försvarlig kan vara svår att avgöra.

Offentliga personer, som politiker och kändisar, brukar få utstå lite mer än andra.

Prideparad 2014. Att få uttrycka sina åsikter genom att delta i demonstrationer är en mänsklig rättighet.

Hets mot folkgrupp

Människor, partier eller religiösa ledare kan ibland uttrycka sig nedsättande eller hatiskt om andra människors hudfärg, kultur eller sexuella läggning. Gäller yttrandefriheten även för dem som uttrycker sitt hat mot andra människor? Det finns en spänning mellan rätten att få uttrycka sina åsikter och den skada som rasistiska, främlingsfientliga och homofoba uttalanden kan orsaka. Men var gränsen för yttrandefriheten går, eller borde gå, är alltid en svår fråga.

En viktig begränsning av yttrandefriheten är lagen om hets mot folkgrupp. I Sverige är det förbjudet att hota en folkgrupp, men också att uttrycka "missaktning". Med folkgrupp avses både enstaka grupper ("turkar", "samer") och grupper av grupper ("invandrare"). De egenskaper hos en grupp som inte får behandlas negativt är ras, hudfärg, sexuell läggning, nationellt/etniskt ursprung och religiösa övertygelser. Man får inte heller hylla en viss "ras" eller "folkgrupp" som överlägsen. Det behöver inte handla om offentliga uttalanden som sprids till många människor, utan förbudet gäller även i slutna sällskap.

“ De egenskaper hos en grupp som inte får behandlas negativt är ras, hudfärg, sexuell läggning, nationellt/etniskt ursprung och religiösa övertygelser. Man får inte heller hylla en viss ras eller folkgrupp som överlägsen ”

Hets mot folkgrupp kan också uttryckas indirekt. I Sverige är det förbjudet att bära symboler som kan tolkas som hets mot folkgrupp. Det innebär exempelvis att det

är förbjudet att bära hakkors och andra nazistsymboler.

Men hur går det ihop med yttrandefriheten? Om man tycker att en folkgrupp är mindre värd borde man då inte få säga det? Alla människor har yttrandefrihet, men med friheten följer också ansvar och skyldigheter. Sverige har skrivit under FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. I konventionen står det att man ska förbjuda all propaganda som innebär att en ras ses som överlägsen eller som uppmuntrar till rasdiskriminering. Enligt samma konvention ska också alla organisationer som uppmanar till rasdiskriminering förbjudas. I Sverige finns inget sådant förbud, utan förbudet mot hets mot folkgrupp anses räcka.

I flera europeiska länder, som Tyskland och Österrike, är det förbjudet att förneka Förintelsen. Men något sådant förbud finns inte i Sverige.

Offentlighetsprincipen

Tryck- och yttrandefrihet handlar inte bara om att få uttrycka åsikter, utan även om rätten till information. Som medborgare har vi rätt att ta del av offentliga handlingar. Det kan t.ex. vara protokoll från en myndighets sammanträden eller post som skickats till politiker, vilket ger oss insyn i statens verksamhet. Det gör det enklare att granska vad makthavarna har för sig.

Men offentlighetsprincipen innebär inte att alla handlingar hos stat och kommun är offentliga. Det finns undantag. Vissa handlingar kan vara hemliga eller sekretessbelagda och då kan det vara olagligt att inneha och sprida sådan information. Det kan t.ex. vara handlingar som rör rikets säkerhet eller journaler inom sjukvården. Många yrken har stränga sekretessregler, inte minst inom vård och omsorg.

Meddelarfrihet och tystnadsplikt

Även meddelarfrihet är en del av vår tryck- och yttrandefrihet. Meddelarfrihet innebär att alla som är anställda inom stat, kommun och landsting har rätt att prata med journalister om de skulle se några missförhållanden. Deras chef får då inte efterforska källan. Att göra det är är till och med straffbart.

Syftet är att personalen ska våga prata med journalister om de ser något som är fel. Men det är viktigt att komma ihåg att meddelarfriheten inte rör anställda i privata företag.

En journalist som tar emot uppgifter från en uppgiftslämnare har också tystnadsplikt. Om någon utomstående vänder sig till redaktionen och frågar vem som har "läckt" uppgifter får journalisten inte berätta det, även det är alltså brottsligt.

Pressetik

I Sverige har vi en omfattande tryck- och yttrandefrihet. Men uppgifter om en enskild person i tidningar, radio och TV kan ibland vara plågsamma för den som blivit uppmärksammas. För att skydda individer från orättvist lidande har mediebranschen tagit fram egna etiska regler.

De etiska reglerna finns nedskrivna i Etiska regler för press, radio och TV. Enligt reglerna ska massmedierna ge korrekta nyheter och vara kritiska mot sina nyhetskällor.

Om journalisten bevakar en konflikt mellan två parter ska båda sidor få yttra sig. Alla ska alltid betraktas som oskyldiga tills motsatsen är bevisad och journalister ska respektera den personliga integriteten. Det innebär att de ska vara försiktiga med namn och visa brotts- och olycksfallsoffer stor hänsyn. Berörda personers etniska ursprung, kön, nationalitet, yrke, politisk tillhörighet, religiös åskådning eller sexuell läggning ska inte nämnas om det saknar betydelse i sammanhanget. Om det är ett känsligt ämne som behandlas ska man

inte publicera uppgifter som gör att personerna kan bli igenkända. Journalister måste alltså hålla sig till sanningen, inte hänga ut någon och låta alla inblandade komma till tals.

Att kräva sin rätt

Vem är det egentligen som ser till att staten respekterar medborgarnas yttrandefrihet och vart vänder man sig om man upplever sig illa behandlad av medier eller myndigheter?

Justitiekanslern

Justitiekanslern är en myndighet med flera olika uppgifter. Justitiekanslern kan ingripa bland annat mot kommuner och myndigheter som vill begränsa eller förbjuda anställda att yttra sig, eller som inte respekterar offentlighetsprincipen.

Dessutom är Justitiekanslern åklagare när det gäller tryck- och yttrandefrihetsbrott. När Justitiekanslern får in en anmälan om något som kan vara ett otillåtet uttalande i en tidning, i TV, på radio eller i film kan en förundersökning inledas.

Om Justitiekanslern anser att det kan vara ett tryckfrihetsbrott blir det rättegång och då används en jury för att avgöra om ett brott har begåtts eller inte. Det är enda gången i det svenska rättssystemet som man använder en jury.

Om någon har förtalat, förolämpat eller hetsat mot folkgrupp genom att t.ex. ropa efter en person på gatan är det vanlig lag som gäller. Och precis som med andra brott anmäls det till polisen.

Pressombudsmannen

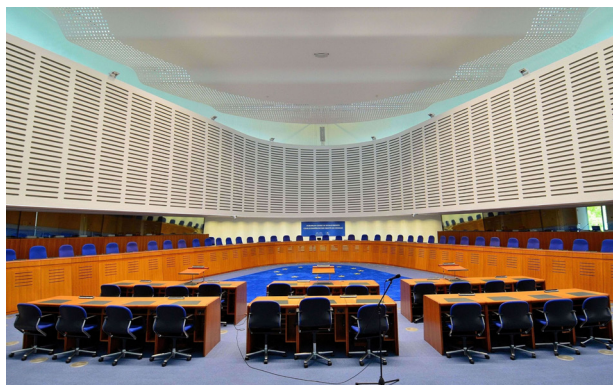
Ibland skriver tidningar sådant som inte är olagligt men som strider mot de pressetiska reglerna. Den som känner sig kränkt eller illa behandlad av något som en tidning har skrivit kan vända sig till Allmänhetens pressombudsman (PO). Men det är bara den berörda personen själv som kan anmäla.

Om PO tycker att det bryter mot de pressetiska reglerna kan ärendet hänvisas till Pressens opinionsnämnd (PON). PON avgör om det strider mot de pressetiska reglerna och tidningen får i så fall betala en avgift. För tidningar med en upplaga över 10 000 exemplar är avgiften 30 000 kr och pengarna går till pressombudsmannen som organisation. Tidningen måste publicera att man blivit "klandrad" av pressens opinionsnämnd på väl synlig plats i tidningen. Den som har skadats av publiciteten får alltså ingen ersättning, men upprättelse.

Läs mer om pressetik på www.po.se

Justitieombudsmannen

Om man känner sig orättvist behandlad av en myndighet eller tjänsteman kan man vända sig till justitieombudsmannen. Justitieombudsmannen väljs av riksdagen och övervakar tjänstemän inom stat och kommuner så att de sköter sina jobb. Det är framförallt myndigheter och tjänstemän som granskas av JO, inte förtroendevalda politiker.

Europadomstolen i Strasbourg i Frankrike. Domstolen består av en domare från varje medlemsstat i Europarådet

Europadomstolen

Om någon får sina mänskliga rättigheter kränkta i Sverige är det först och främst till svenska domstolar eller myndigheter som man vänder sig. Men vi är också medlemmar i Europarådet (se kapitel tre), vilket innebär att man kan överklaga till Europadomstolen om ens rättigheter har kränkts. Men det är först när man fått sin sak prövad i alla instanser i Sverige som man kan överklaga ända upp till Europadomstolen.

SAMMANFATTA

1. Vad är en grundlag?
2. Vad reglerar tryck- och yttrandefrihetsförordningen? Ge exempel.
3. Vilka åsikter är det förbjudet att uttrycka? Ge exempel.
4. Vad är pressetik? Ge exempel på pressetiska regler.
5. Om en person känner sig illa behandlad av en tidning och vill anmäla, hur går man då tillväga? Beskriv också kortfattat vad som händer efter en anmälan
6. Vart kan man vända sig om man anser sig fått sina mänskliga rättigheter kränkta? Ge exempel och förklara.

FUNDERA

1. Borde det vara svårare för politikerna att ändra i grundlagarna än vad det är idag?
2. Är det rätt att förbjuda vissa åsikter? Eller borde det vara helt fritt att framföra sina åsikter oavsett konsekvenser? Borde det vara lagligt att bära hakkors eller förbjudet att förneka Förintelsen?
3. I Sverige har vi stor yttrandefrihet, men istället pressetiska regler som ska försöka få medierna att ta ansvar för vad de publicerar. Vilka är för- och nackdelarna med det?

NÄTET OCH FRIHETEN

Många använder internet varje dag för att söka och sprida information. Men vilka lagar och regler gäller på nätet – är det fritt fram att skriva vad man vill? Och hur utmanar internet makten i så väl demokratier som i diktaturer? Det ska vi se närmare på i det här kapitlet.

Internet och yttrandefriheten - vad gäller?

Internet ger oss fantastiska möjligheter till att sprida och ta del av idéer och information. Vi kan snabbt och enkelt publicera texter, film- och ljudklipp eller foton. Många är aktiva i sociala medier och bloggar, twittrar eller deltar i diskussioner i olika forum.

Men vilka lagar gäller egentligen på internet? Gäller våra grundlagar? Svaret är att det beror på. Om du exempelvis skriver en blogg eller i ett forum gäller normalt inte tryckfrihetsförordningen. Det betyder att du själv är ansvarig och kan åtalas om du skriver eller uttrycker något som är brottsligt. Då är det inte tryckfrihetsförordningen

eller yttrandefrihetsgrundlagen som gäller, utan vanlig lag. Även enligt brottsbalken är det olagligt att förtala och hetsa mot folkgrupp.

När det inte går att åberopa tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen gäller inte meddelarskyddet. Om någon skriver i ett forum eller i en blogg om missförhållanden på sin eller någon annans arbetsplats kan arbetsgivaren, utan risk för straff, efterforska källan. Men för dagstidningar som också finns på internet gäller givetvis samma regler som annars. Skillnaden beror på att dagstidningar har ett utgivningsbevis, vilket vanliga internetanvändare sällan har.

För att de regler som finns i tryckfrihetsförordningen ska gälla måste man ha ett utgivningsbevis. Ett utgivningsbevis för webben söker man hos Radio- och TV-verket. Men de flesta normalanvändare skaffar inte ett utgivningsbevis. Det gör främst de som framställer något som liknar en redaktionell produkt, som t.ex. en webbtidning, radio- eller TV-sändningar.

Aktivism och övervakning

Information är en källa till makt. För alla som vill sprida information om staters brott mot de mänskliga rättigheterna ger internet och sociala medier stora möjligheter.

Diktaturer som strävar efter att hålla sin befolkning i okunnighet genom att censurera och hindra information har fått allt större problem. Internet och sociala medier har gjort det enklare för alla som skriver, filmar, fotar eller skapar musik att sprida sitt material. I Nordafrika och Mellanöstern har sociala medier, som t.ex. Facebook, använts för att organisera demonstrationer och sprida bilder från protesterna; trots att regimerna har försökt stänga ner sidan. Youtube har använts för att sprida filmklipp från demonstrationer och som ett sätt att dokumentera regimers övergrepp.

Men regimerna sitter knappast handfallna och ser på. I länder där yttrandefriheten är kraftigt begränsad övervakas och censureras även internet. Organisationen Reportrar utan gränser har utsett några stater som internets värsta fiender: Burma, Kina, Kuba, Iran, Nordkorea, Saudiarabien, Syrien, Turkmenistan, Uzbekistan och Vietnam.

Diktaturer som Kina försöker hitta olika sätt att begränsa yttrandefriheten på nätet. Kina har ett av världens mest utvecklade system för att censurera och filtrera internets innehåll och har utvecklat en så kallad "brandvägg" för att stoppa innehåll som

regimen anser olämplig. Sidor som innehåller ord som "demokrati", "mänskliga rättigheter" eller "Dalai Lama" filtreras bort.

Västerländska företag som Yahoo och Microsoft har hjälpt Kina att utveckla tekniken. Sociala medier som Facebook och Twitter blockeras och de stora statliga nyhetssajterna får hela tiden direktiv från propagandadepartementet om vad som får skrivas. De lagliga plattformar som finns för bloggar och mikroblogger övervakas av regimen.

Internetaktivister finner hela tiden nya vägar runt censuren, men det finns en baksida med de sociala medierna. Om internet ger goda möjligheter att sprida sina åsikter, ger det också möjligheter för diktaturer att övervaka människor. I Iran har regimen skapat en "cyberarmé" för att jaga motståndare på nätet och många regimkritiska bloggare och journalister har dömts till stränga straff. Vi lämnar många spår efter oss på internet, och diktaturer använder informationen för att kartlägga sina motståndare.

Yttrandefriheten gäller både online och offline

Under sommaren 2012 antog FN:s råd för mänskliga rättigheter en överenskommelse om att yttrandefriheten på internet måste respekteras.

I FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna står det att alla ska få uttrycka sina tankar och åsikter. Men det får alltså inte vara beroende av vilken teknik man använder, utan ska gälla i såväl tryckt som digital form. Alla har rätt att använda sociala medier, kommunicera med andra och ta del av information på internet.

I överenskommelsen slås också fast att internet och dess öppenhet är en viktig kraft för ett samhälles utveckling. Bloggar, Twitter och Youtube kan vara viktiga verktyg i kampen för de mänskliga rättigheterna – oavsett var i världen man är uppkopplad!

WikiLeaks

Det är inte bara i diktaturer som internet utmanar regeringar och myndigheter. WikiLeaks är en organisation som publicerar hemliga dokument på internet. Människor som arbetar inom t.ex. myndigheter eller militär kan använda sig av WikiLeaks för att anonymt "läcka" information som makthavare av någon anledning vill hålla hemlig. Syftet är att skapa öppenhet och insyn i staters verksamhet och avslöja felaktigheter. WikiLeaks visar hur internet kan skaka om makthavare och göra information om brott mot de mänskliga rättigheterna tillgänglig.

I juli 2010 släppte WikiLeaks 100 000 dokument från kriget i Afghanistan som bevisade flera brott mot de mänskliga rättigheterna, som de afghanska myndigheterna och NATO ville hemlighålla. I oktober samma år släpptes 400 000 dokument som rörde kriget i Irak, där information visade att krigsbrott eller brott

mot den internationella rätten kanske hade begåtts. Regimerna som var ansvariga för övergreppen menade att de läckta dokumenten utgjorde ett hot mot den nationella säkerheten och därför var olagliga. Men några undersökningar om brotten mot de mänskliga rättigheterna vidtogs inte. Istället åtalades en amerikansk 22-åring för att ha läckt dokument och han riskerar ett långt fängelsestraff.

Men WikiLeaks har även fått kritik. Det visade sig att även talibanerna i Afghanistan använt sig av dokumenten för att spåra dem som samarbetat med den afghanska myndigheten, med syfte att straffa dem.

Det är därför viktigt att tänka på att informationsteknologin som sådan både kan stärka och undergräva de mänskliga rättigheterna.

SAMMANFATTA

1. Vilka lagar reglerar yttrandefriheten på internet? Är det fritt fram att skriva vad som helst?
2. Vilka stater är bland de värsta när det kommer till att begränsa friheten på internet? Ge exempel på vilka och vad de gör.
3. Hur går dessa stater tillväga för att hindra människor från att använda nätet för att uttrycka sina åsikter?

FUNDERA

1. Hur använder du själv internet?
2. Brukar du skriva eller publicera något på internet, exempelvis blogga, på Twitter eller Youtube?
3. Är det för stor frihet på internet? Borde det finnas hårdare regler kring vad och hur man får uttrycka sig? Varför/varför inte?
4. Finns det sätt som vi i Sverige skulle kunna använda internet på för att bidra till att kämpa för yttrandefrihet utomlands?"
5. Är det som WikiLeaks gör rätt eller fel? Är det rätt att hjälpa till att "läcka" information, eller är statens krav på nationell säkerhet viktigare?

FRI TILL SLUT

I början av 1900-talet fanns det bara 55 suveräna stater, ingen av dem var fullvärdiga demokratier och rösträtten var ofta begränsad till män med en viss inkomst. Idag är runt två tredjedelar av världens länder demokratier. Betydligt fler människor har idag rätt att demonstrera, gå med i partier eller att tro på vilken gud man vill än för hundra år sedan.

Men trots att utvecklingen på många sätt har gått åt rätt håll sitter fortfarande människor i världen fängslade på grund av vilka de är eller för vad de har sagt.

Det finns stater som struntar fullständigt i de mänskliga rättigheterna. Men genom att människor engagerar sig och vågar sätta sig upp mot regimer som inte respekterar deras rättigheter kan världen förbättras.

Yorm Bopha dömdes till två års fängelse efter en bristfällig rättegång. Det var ett sätt att försöka tysta henne och stoppa

engagemanget för de fattiga människorna kring Bang kak-sjön, som utsattes för tvångsvräkningar.

Yorm började avtjäna sitt straff och satt tillsammans med sju andra kvinnor i en trång fängelsecell. Men utanför murarna protesterade människor mot fängslandet. Amnesty International ansåg att Yorm Bopha var en samvetsfånge – fängslad för sin kamp för mänskliga rättigheter. Tusentals människor engagerade sig och tusentals namnunderskrifter samlades in. När domen skulle överklagas lämnades dessa över till de kambodjanska myndigheterna. Trycket blev stort. Yorm Bopha frigavs villkorligt och kunde återförenas med sin familj och sina vänner.

Yorm Bopha är fri. Men runt om i världen finns det många samvetsfångar. Därför gäller det att inte ge upp. För visst blir världen bättre, men den blir inte bättre av sig självt!